

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

GREPEN

UIT DE

NEDERLANDSCHE SPRAAKKUNST.

EEN REEKS HERHALINGSLESSEN

TEN DIENSTE VAN DE EXAMENKLASSEN VAN KWEEK- EN NORMAALSCHOLEN,

DOOR

M. J. KOENEN.

TE GRONINGEN BIJ J. B. WOLTERS, 1893.

Present exemplaar.

G R E P E N

UIT DE

NEDERLANDSCHE SPRAAKKUNST.

EEN REEKS HERHALINGSLESSEN

TEN DIENSTE VAN DE EXAMENKLASSEN VAN KWEEK- EN NORMAALSCHOLEN,

DOOR

M. J. KOENEN.

TE GRONINGEN BIJ J. B. WOLTERS, 1893.

Stoomdrukkerij van J. B. Wolters.

VOORBERICHT.

Deze Opgaven en Vragen bedoelen herhaling en daardoor bevestiging van het geleerde.

Vele er van kunnen schriftelijk behandeld worden; — waar daartoe echter de gelegenheid ontbreekt, kan eene mondelinge behandeling volstaan, dit geldt vooral van de Opgaven ter ontleding.

De meest belangrijke punten der spraakkunst komen zóó, kort vóór het Examen, nog eens ter sprake, en de leerling, die in den regel al te veel op zijn plaatsgeheugen vertrouwt, leert op deze wijze los worden van zijn handboek.

Nu de Examens meer en meer waarde hechten aan spraakkunstkennis, kan dit boekje menigeen, naar wij hopen, van dienst zijn.

Voor welwillende opmerkingen houdt zich gaarne aanbevolen

Maastricht, Juni 1893.

DE SCHRIJVER.

1.

1. Sedert achttien eeuwen weet de mensch, dat het zijn plicht is, alle menschen lief te hebben.

Zinsontleding, redek.- en taalk. ontleding.

2. Noem de werkwoorden, die oorspronkelijk zwak waren en thans sterk verwoegd worden.

3. Kunt gij een twintigtal onbepaalde voornw. opschrijven?

4. Schrijf verschillende verbale substantieven op, en zeg, wat men door deze zelfst. nw. verstaat.

5. Wat weet gij van den meervoudsvorm der vreemde woorden op -us en -um?

2.

1. Toen Cesars troepen niet op den bepaalden tijd aankwamen, ging hij in een klein vaartuig, ten einde de zee over te steken.

Zinsontleding, redek.- en taalk. ontleding.

2. Welke werkwoorden kent gij, die vroeger sterk waren en thans zwak worden gebruikt?

3. Maak eens uit, of het bijv. nw. hier zwak of sterk is verbogen: mijne goede moeder, goed bier, oude wijn, zoete olie, ouder gewoonte, die hooge toren, dit oude huis, het zieke paard, uw ziek paard, met voorbedachten rade, op heeter daad, in goeden doen, ter elfder ure, ter bekwamer tijd.

4. Waarom is de volgende definitie onvolledig: Een onbepaald voornaamwoord is een voornw., dat eene zelfstandigheid aanduidt, waarvan men den naam niet kan of niet wil noemen.

5. Verklaar de begrippen: klankwijziging, klankwisseling; afleiding, samenstelling (voorbeelden).

3.

1. Hij doolt gelukkiger, die misverstand begaat

En goed van kwaden zegt, dan die van goeden kwaad.

Ontleed dit, als voren.

2. Noem sterke werkwoorden, die zwak zijn geworden in den onvoltooid verleden tijd. Kent gij er ook, die een zwak verleden deelwoord hebben gekregen?

3. Schrijf op al de aanwijzende en bepalingaanduidende voornaamwoorden, die gij kent.

4. Verbuig sterk het bijv. nw. hoog in alle drie geslachten, enkel- en meervoud.

5. Geef 10 zelfst. nw., die bij verschil van geslacht verschil van beteekenis hebben.

6. Gebruik de verleden deelwoorden van de volgende zwakke ww. als bijv. nw.: kleeden, achten, haten, dooden, verwachten, smaden, verspreiden, poten, nooden, verkonden, doorwaden.

4.

1. 't Is beter, door liefde eenvoudiglijk gefaald,

Dan dat men liefdeloos door scherpe wijsheid dwaalt.

Ontleed dit, als voren.

2. Bezig de volgende verleden deelwoorden als bijv. nw.: geronnen, verbolgen, verholen, genezen, gezoden,

opgetogen, uitverkoren, wanschappen. En welke zijn hunne infinitieven of onbepaalde wijzen?

3. Welke toonlooze uitgangen kent gij, en geef voorbeelden, waarin zij voorkomen.

4. Verklaar de begrippen: middelwoorden, verholen afleiding, verholen samenstelling, en geef vooral voorbeelden.

5. Wat zijn gemeenslachtige zelfst. nw.? Zijn alle zelfst. nw. op -ling gemeenslachtig?

6. Bezig het partikel naar als voorzetsel; ook als voegwoord.

5.

1. Er zijn onderwijzers, die de zon erg lastig vinden en scholen verlangen, waarin nooit een zonnestraal doordringt.

Ontleed dezen volzin, als voren.

2. Noem werkwoorden, die sterk of zwak vervoegd worden, met verschil van beteekenis. Bezig ze in kleine zinnen.

3. Noem de vier tijden der onbepaalde wijs van: schrijven, geschreven worden, gaan, zich kleeden, zich schamen.

4. Bezig eenige onbepaalde wijzen als zelfst. nw.; — ook eenige als bijvoeglijk naamwoord.

5. Wat verstaat ge door meerslachtige, wat door zelfslachtige zelfstandige nw.? Helder een en ander met voorbeelden op.

6.

1. Het was in een dier koude winternachten, die in Januari niet zeldzaam zijn, dat ik, aangetrokken door

den vriendelijken kolengloed, die mij zoo gezellig toelachte, veel later dan gewoonlijk bleef opzitten.

Ontleed dezen volzin, en wel: enkel de zinsontleding en de onderstreepte woorden taalkundig.

2. Schrijf 10 enkelv. volzinnen, waarin twee 4e naamvallen voorkomen (de tweede 4e nvl. kan zijn die van een zelfst. nw., van een bijv. nw. of eene onbep. wijs).

3. Noem de vier deelwoorden van prijzen van den bedrijvenden en ook de vier van den lijdenden vorm.

4. Bezig acht deelwoorden (tegenw. en verleden) als bijv. nw., als zelfst. nw., ook als bijwoorden. Kan elk verleden deelwoord als bijv. nw. gebezigd worden?

5. Schrijf 10 kleine volzinnen, waarin de 2e nvl. van persoonlijke voornw. voorkomen.

7.

1. *Ontleed taalkundig de gespatieerde woorden:*

Ik ga om met mijns gelijken. God is ons aller vader. Velen uwer zullen niet slagen. Ik heb hier wat moois voor u. Daar was iemand vreemds. Wie onzer zou dat gelooven? Doe het om uws zelfs wil. God verlaat de zijnen niet. Kent gij den man, wiens zoon zulk een slecht leven leidt? Hij is uwer niet waardig. Het is al geen goud, wat er blinkt.

2. Gebruik in kleine volzinnen eerst overgankelijk en dan onovergankelijk: verbranden, sluiten, steken, rekken, oplossen, breken, hangen, rijpen, smelten, schuimen, koken, snijden, stoffen, genezen, kraken.

3. Schrijf op de hoofdvormen van de w.w.: zweren (eed), weven, vouwen, ontvouwen, scheren (snijden), scheren

(vliegen), scheren (zich bewegen), heffen, verheffen, kluiven, verliezen, slaan, spannen, spouwen (slijten).

4. Schrijf 12 kleine volzinnen, waarin de aanvoegende wijs voorkomt, en zeg met een enkel woord waarom.

5. Bezig de verschillende naamvallen van degene (man-
nelijk enkelv. en meerv.) in kleine volzinnen.

8.

1. „Wees u zelf”, zei ik tot iemand;

Maar hij kon niet: hij was niemand. (De Genestet).

*Ontleed dit leekedichtje, nl. zinsontleding, rede- en taalk.
ontleding.*

2. Bezig in kleine volzinnen de verleden deelwoorden van: dwarsboomen, dwarsdrijven, doodverven, verwelkomen, pluimstrijken, beeldhouwen, harddraven, herbergen, wanhopen, wantrouwen.

3. Welke bijv. nw. hebben geen trappen van vergelijking, a. om hunne beteekenis, b. om de welluidendheid, c. wegens het gebruik?

4. Noem zelfst. nw., die in geslacht verschillen, al naar zij concreet of abstract gebezigt worden.

5. Schrijf eens op een twintigtal zwakke genitieven.

6. Noem de hoofdvormen van: eten, houden, komen, wegen, zweren (wonde), zien, staan, gaan. Wat voor bijzonderheden merkt ge op?

9.

1. Iemand, wien steeds geluk en voorspoed ten deel zijn gevallen, zal het zwaarder vallen het ongeluk te

dragen dan hem, die met allerlei tegenspoeden te worstelen had.

Maak van dezen volzin de zinsontleding (ontbinding, benoeming en verband), en ontleed de gespatieerde woorden taalkundig.

2. Kunnen sommige intransitieven met wijziging van beteekenis ook transitief worden? Zeg, wat het lijdend voorwerp dan zoo al uitdrukt. (Bijv. in: 1° Hij slaapt den slaap der dooden. 2° Hij rijdt zich hoofdpijn. 3° Hij danst zijne schoenen stuk).

3. Hoe verklaart ge den lijdenden vorm van sommige intransitieve w.w., als: Er wordt gelachen. Er werd geschreeuwd. Er zal gedanst worden?

4. Verschilt een volzin in den lijdenden vorm van dien in den bedrijvenden vorm, wat de beteekenis aangaat? Zoo niet, waarin bestaat dan verschil?

5. Is het goed te zeggen: de bijvoegl. naamw., die als mannelijke zelfst. nw. gebezigd worden, behooren tot de zwakke verbuiging?

10.

1. De hoogste wijsheid van den mensch bestaat niet hierin, dat hij erkent niets te weten, maar in het besef, dat hij niet alles weten kan en dat het niettemin zijne roeping is te streven naar de hoogste wetenschap.

Zinsontleding. De gespatieerde woorden taalkundig.

2. Welke soorten van w.w. worden met hebben vervoegd? En in welk geval vervoegt men de intransitieve w.w. met hebben, wanneer met zijn? Geef voorbeelden.

3. Verklaar het gebruik van het hulpwerkwoord in de volgende volzinnen: De knaap heeft zijne lei gebroken.

De lei van dien knaap is gebroken. De knaap heeft op de handen geloopt. De knaap is naar huis geloopt.

4. Hoe vormt men het meervoud der vreemde woorden op -ie, op -ier, op eur?

5. Waarin komen alle voornaamwoorden overeen met hun antecedent (d. i. het zelfst. nw., waarop zij terugslaan)? En hoe is het met de overeenkomst in geslacht?

11.

1. *Ontleed taalkundig de gespatieerde woorden:*

Wie gij ook zijt, wees bescheiden. Wat er ook gebeure, blijf bedaard. Gij waart te ongeduldig, wees het niet meer. De knaap was boos geweest, maar hij wilde het niet weten. Zult gij er morgen op tijd zijn? Ik beloof het u. Hendrik wordt wat zijn vader geweest is. Hetgeen waar is, moet voor ieders verstand eenvoudig zijn. Zoodanige boeken bevallen niemand onzer. Een dusdanig gedrag is uwer onwaardig. Vergal elkanders leven niet. Wie uwer zou zich die rechten aanmatigen? Hij rekt te veel op de hulp der zijnen. Wiens boeken hebt gij daar? Het regent al de geheele week. Hoe maakt het uw broeder? Ik heb dit nieuws zoo van dezen en genen reiziger opgevangen. Brenger dezes wacht op antwoord. Geef elk onzer datgene, wat ons toekomt.

2. Noem de koppelwerkwoorden, die gij kent. Zijn er nog andere dan zijn, blijven, worden, enz. Bezig de laatstbedoelde in kleine volzinnen.

3. Een koppelwerkwoord heeft aanvulling noodig door

middel van het naamwoordelijk gezegde. Waarin, d. i. in welke woordsoorten kan nu die aanvulling bestaan?

4. Welke diensten bewijst het koppelwerkwoord, dat het nog den naam van werkwoord kan dragen?

5. Noem eenige transitieven, die niet in den lijdenden vorm gebruikt worden.

6. Zinnen, als: Men roept u. Iemand roept u, worden bij omzetting in den lijdenden vorm: Gij wordt geroepen. Waar blijft nu de bepaling van oorzaak met door?

12.

1. Ik bleef wakker en telde getrouw elken klokslag, tot ik in die dommeling viel, die als het midden tusschen slapen en waken houdt en volgens de zielkundigen zeer geschikt is om droomen te hebben.

Schrijf de enkelvoudige zinnen met de onderwerpen vooraan op; benoem ze en wijs het verband aan, waarin ze voorkomen. Ontleed de gespatieerde woorden taalkundig.

VRAAG. Waarom hebt ge den beknopten zin: om droomen te hebben, niet een beknopten bijw. zin van doel genoemd?

2. De werkwoorden: beginnen, vergeten, volgen worden met hebben of met zijn vervoegd, met verschil van beteekenis. Maak dit door voorbeelden duidelijk.

3. Bij de bezittelijke voornw. onderscheidt men subjectief geslacht en getal en objectief geslacht en getal. Maak door voorbeelden duidelijk, wat dit beteekent. En heeft de persoon van den bezitter ook invloed?

4. Verbuig eens in 't enkelvoud de voornw. hij, de mijne (mann.), die (aanw. mann.), die (betrekk. mann.), degene, diegene; — verbuig ze daarna in 't meervoud.

5. Bezig in kleine volzinnen vier bijv. nw., die nog wel den 2en nvl.; vijf bijv. nw., die den 3en nvl., en vijf bijv. nw., die den 4en nvl. regeeren.

6. Zeg het noodige over de vorming van verkleinwoorden door middel van -pje.

13.

1. *Benoem de betrekking, waarin de bijzinnen staan tot hunne hoofdzinnen:*

Indien gij uw best doet, zult gij wel slagen. Indien gij ook al uw best deedt, zoudt gij toch niet meer slagen. Ik zal niet wijken, tenzij gedwongen door geweld. Ga, waar uw plicht u roept. Velen slagen niet, omdat zij slecht hunnen tijd besteden. Zoo haast kwam de lente niet, of de kinderen klaptten in de handen. Als de winter invalt, grijpt de knaap naar zijne schaatsen. Hij moge zoo mooi praten als hij wil, vertrouw hem niet. Nauwelijks is de wispelturige April daar, of de ooievaar laat zijne lange pooten op het dak neerkomen. Hoe de zaak ook loope, wij blijven wie we zijn. Wij studeeren, opdat wij kennis verwerven. Hij weidde uit over die gevaren, ten einde gij ze zoudt vermijden. Hetzij gij leest, hetzij gij schrijft, werk steeds met orde. De knaap deed, alsof hij mij niet begreep. Voor zoover wij kunnen nagaan, staat uwe kans goed. De ezel wordt koppiger, naar gelang hij ouder wordt. Naar de waard is, vertrouwt hij zijne gasten.

2. Bezig de hulpwerkwoorden van wijze die gij kent, in kleine voorbeelden.

3. Wanneer wordt in de samengestelde tijden de infinitief

van het werkwoord gebezigd in plaats van het verleden deelwoord? Tal van voorbeelden.

4. Geef gevallen, dat het naamwoordelijk gezegde niet in geslacht, getal of naamval overeenkomt met het onderwerp.

5. Zeg iets over het geslacht van samengestelde zelfstandige naamwoorden.

6. De zelfst. nw.: zicht, vat, veeg, veer, klok, krop, til, kraan, mark, poot, atlas, bot, geest, borst, drop, hak, waard, bles, bos, dril, port, heul, taks — hebben bij verschil van beteekenis verschil van geslacht. Welke is die beteekenis, en welk is dat geslacht?

14.

1. *Zinsontleding, benoeming en aanwijzing van het zinsverband*

Der Tartaren voornaamste rijkdom bestaat in paarden, met wier verzorging zij een groot deel van hunnen tijd doorbrengen. Rooven achten zij geene schande, mits de diefstal gepleegd worde jegens een' anderen stam dan den hunnen.

OPGAVE. Ontleed dezen volzin mondeling redekundig.

2. Schrijf het meerv. van de volgende zelfst. nw.: alphabet, abrikoos, dromedaris, derwisch (Mahom. monnik), kienspel, brekespel, kinderspel, basis, kubus, erratum, datum, gymnasium, museum, musicus, eega, examinandus, komeet, planeet, magneet, profet, diadeem, bibliotheek, leeuwerik, dreumes, villa, canapé, Madoerees, tropee, vleesch, kleinood, canapé, portemonnaie, rozeblad, eikeblad, cadeau, provincie, professor, oranjeman, handvat, handvol.

3. Op welke verschillende wijzen wordt de betrekking van inwilliging (toegeving) in onze taal uitgedrukt? Enkel voorbeelden, met korte aanduiding.

4. Bezig, in kleine volzinnen, de verleden deelw. van: o'verwerken — overwerken; voor'spellen — voorspellen; on'derkruipen — onderkruipen; o'verwegen — overwégen; door'dringen — doordria'gen; om'slingeren — omslin'geren; door'snijden — doorsnij'den; o'verzien — overzien'; voor'komen — voorkomen'.

5. Wat is de beteekenis van ver- in: verleeren, verdenken, verbranden, verslapen, vertalen, versteenen, vergulden, verhuizen, verplanten?

6. Bezig het partikel sedert als voorzetsel en als voegwoord in vier kleine volzinnen.

15.

1. *Ontleed de gespatieerde woorden taalkundig:*

Een hunner hijgt naar lucht: zijn makkers moeten 't weten,
Hoe lief zijn vrouw hem heeft, hoe al zijn kindren heeten;
Hoe bang hem 'tscheiden valt, bij elk vertrek naar boord,
Als ze in zijn armen hangt en in haar tranen smoort (TOLLENS).

2. Bewijs eens, door uitdrukkingen, dat sommige zelfst. nw. vroeger een ander geslacht hadden dan tegenwoordig.

3. Door welke achtervoegsels wordt eene verzameling uitgedrukt? Geef van elk een paar voorbeelden.

4. Wanneer bezigt de spreker de aantoonende wijs; wanneer de gebiedende wijs; wanneer de aanvoegende wijs? Verklaar nu het gebruik der aanvoegende wijs in het volgende vers van den dichter Staring:

VOLKSGROET, AAN DEN KONING.

Zweve aller harten zegengroet
Den Koning met gejuich te moet!

Hij keer' verwelkomd tot ons in,
Een Vader bij zijn Huisgezin!

Hij leev'! Hij leev'!

Dat Neerlands Koning leev'!

Wat naam de tong der volken noem',

Den naam van Nassau zij de roem!

Hij klink', met dankbre trouw gevierd,

Zoo wijd de vlag van Neerland zwiert.

Hij leev'! Hij leev'!

Uw naam, o Koning, leev'!

16.

1. *Benoem de betrekking tusschen de zinnen van het volgende versje:*

Schoon ik geen kwaad van u vermoede,

Is 't toch, als gij gedurig zegt:

„Zie, ik ben eerlijk en oprecht”,

Als zaidet gij: Wees op uw hoede.

2. Op welke wijze worden de bijvoeglijke bijzinnen aan hun antecedent verbonden? Voorbeelden. En waartoe dienen hetgeen, hetwelk en wat wel eens bij de bijvoeglijke zinnen?

3. Wanneer worden de deelwoorden als bijv. nw. opgevat; gaat dit bij sommige tegenwoordige deelwoorden ook vergezeld van eenige bijzonderheid? En welk is het middel om zekerheid in dezen te hebben, bijv.: Is lezend in: Een lezende knaap een bijv. nw. of een tegenw. deelw. als bijv. nw. gebezigd?

4. Welke werkwoorden missen het voorvoegsel ge- in het verleden deelwoord?

5. Maak duidelijk, dat de achtervoegsels -er, -ing, -st kunnen dienen tot het vormen van zelfst. nw., door middel van afleiding.

6. Welke regel is geldende voor de spelling van woorden, als: rit (van rijden), snit (snijden), gezant (zenden), bint (van binden)?

17.

1. *Benoem de enkelvoudige zinnen in het volgende couplet, het eerste van het fraaie gedicht: De Vogelen, van TOLLENS:*

't Groen puilt nauwlijks uit de boomen,
 Of daar zijn ze weer in 't hout,
 Al die zwervers, jong en oud,
 Waarvandaan toch of ze komen?
 's Winters is er geen in 't woud.
 Zeg eens, waar gij hebt gezeten,
 Waar gescholen, bonte vlucht,
 Die komt vallen uit de lucht?
 Wie heeft daadlijk u doen weten,
 Dat weer 't lentewindje zucht?

OPGAVE. Ontleed de gespatieerde woorden taalkundig.

2. Schrijf eens 6 verschillende onderwerpszinnen. Kan deze bijzin ook in den vorm van een' hoofdzin voorkomen? Geef ook 4 beknopte onderwerpszinnen.

3. Het onderschikkende o f kan inleiden: een bijvoeglijken bijzin, een bijzin van tijd, een bijzin van voorwaarde, een bijzin van gevolg, een bijzin van toegeving (inwilliging), een bijzin van vergelijking. Toon dit, voor elk geval, door een tweetal voorbeelden aan.

4. Verklaar het ontstaan van leiden en voeren als causatieven. Verklaar hunne beteekenis uit voorbeelden.

5. Bezig het partikel dan als vergelijkend voegwoord, als beperkend voegwoord, als bijwoord van tijd, als bijwoord van modaliteit. Voor elk geval twee voorbeelden.

18.

1. *Benoem het zinsverband:*

Ik prijs mijn' advocaat! Hij is gaan liggen sterven

En heeft het dolhuis voor zijn erfgenaam verklaard.

Hij zeide: Ik heb mijn goed bij zotte liën vergaard,

't Moet gaan, van waar het kwam: de gekken moeten

[t erven. HUYGENS.

2. Geef een zestal voorbeelden van gezegdezinnen. Bestaan er ook beknopte gezegdezinnen?

3. Beteekenen ontrouw en trouweloos juist hetzelfde? Ga dit eens in voorbeelden na, en geef nog een paar andere dergelijke afleidingen.

4. Hoe benoemt gij de gespatiëerde woorden in:

Hij sprak tot wie er om hem stonden. Vraag het aan wie u zonden. Denk na over wat ik u zei. Wie niet werkt, zal niet eten. Ik geloof niet, wat gij zegt. Dat-gene, wat ik weet, zal ik zeggen. Alles, wat ik weet, zal ik zeggen. Hier is de heer, wiens broeder overleden is. Wiens brood gij eet, diens woorden gij spreekt. De roos en de lelie zijn beide schoon, deze mist echter den geur van gene. Die dat daar zegt, mocht wel zwijgen. Hoeveel atlassen hebt gij? Ik heb er drie. Het huis, waarin ik woon, is oud. Waarmede schrijft gij? Ik begrijp er niets van. Daarmede is uw broeder niet tevreden.

5. Hoe benoemt gij het woordje zelf? Welk is zijne beteekenis, en welke is zijne verbuiging?

6. Bezig in kleine volzinnen de partikels te en wanneer in verschillende beteekenis.

19.

1. *Benoem de zinsbetrekking in:*

Het verband, dat tusschen de eigenlijke en de figuurlijke beteekenis der woorden bestaat, is in vele gevallen zoo innig, dat men dan alleen kan slagen in zijn streven om de figuurlijke beteekenis goed te vatten, wanneer men de eigenlijke beteekenis in al hare schakeeringen kent.

2. Beknopte zinnen hebben vaste kenmerken: zij hebben o. m. nooit een uitgedrukt onderwerp. Bij ontwikkeling is hun onderwerp in den regel het onderwerp van den hoofdzin. Zijn op dezen regel ook uitzonderingen? En wat dunkt u in dit opzicht van de volgende volzinnen:

De Burgemeester binnentredende, hieven de kinderen het feestlied aan.

De bladeren der boomen vallende, merkt men, dat de winter komt.

Op een' berg staande, is de gezichtskring ruimer.

Nauwelijks 18 jaar oud, was bij haar huwelijk koele berekening in 't spel.

De appels van de boomen schuddende, kwam een zwerm wespen uit den boom.

3. Welken dienst kan een, geen alzo bewijzen, en benoem deze woorden naar hunne beteekenis.

4. Bezig de onbepaalde voornaamw., die bijvoeglijk gebruikt kunnen worden, in kleine volzinnen.

5. Kan soms een bepalingaanduidend voornaamwoord ook door den bepalenden bijzin voorafgegaan worden?

6. Ontwerp een schema van verdeling voor de zelfstandige naamwoorden. Maak daarna goed duidelijk, wat ge verstaat door abstracte zelfst. naamwoorden.

20.

1. *Benoem de enkelvoudige zinnen en het zinsverband:*

O, laat me een' kus op 't mollig knietje geven,
In argeloosheid en eenvoud blootgewoeld;

Gij zult toch niet ontwaken, als gij 't voelt?

De slaap is vast in 't derde jaar van 't leven.

Daar komt een tijd als geen vermoeidheid baat
Om 't brandend hoofd in sluimering te sussen,

Wanneer de rust de valsche peluw haat . . .

Maar gij slaapt zacht op 't blauw-satijnen kussen.

VRAGEN. Kunt gij den zin in regel 1, 5 en 6 ook redkundig ontleden? Wat eigenaardigs heeft de zin in regel 5: als geen vermoeidheid baat? — Waarom is de zin in regel 6 geen bijwoordelijke zin van doel?

2. Geef voorbeelden van beknopte zinnen, die naar hun dienst heeten: onderwerps-, voorwerps-, gezegdezinnen; bijvoeglijke zinnen; bijw. zinnen van tijd, omstandigheid, reden (grond, oorzaak), gevolg, doel, vergelijking, voorwaarde, toegeving, beperking.

3. Wat zijn denominatieven, hoe worden zij gevormd? Wat beteekent: slechten, louteren, slaken, rijpen, groenen, vlotten, suffen?

4. Bezig het voornaamw. wat als vragend, betrekkelijk (met en zonder antecedent), onbepaald voornaamwoord. Ook als bijwoord en tusschenwerpsel.

5. Verklaar de vorming en de beteekenis van: wreed-aard, aartsdeugniet, vijand, vriend, meined, barnsteen, tweespalt, volledig, hardnekkig, achterbaks, jonker, wingerd, balling.

21.

1. *Ontleed de gespatieerde woorden taalkundig:*

Er zijn er, die kennis vergaderen, alleen om te weten, en dat is ijdele nieuwsgierigheid; er zijn er ook, die het doen om op te bouwen en te stichten, en dat is liefde.

2. Zeg al wat ge weet over de vorming van den comparatief. Wat verstaat ge door den comparatief, en zijn er ook gevallen, dat hij omschreven moet worden?

3. Verklaar uit voorbeelden den dienst en de beteekenis van het achtervoegsel -m en -sel.

4. Schrijf 6 volzinnen, waarin het onderschikkende of een' onderwerpszin, een' lijdenden voorwerpszin, een' oorzakelijken voorwerpszin inleidt.

5. Bezig met behulp van een voorzetsel den ouden sterken 3en naamval enkelv. van: brood, eed, gebed, weg, land, hof, graf, raad, slot, eind, begin, geschrift, gebrek, hoofd, gemoed, dag, bloed.

22.

1. Schrijf 3 volzinnen, waarin eene betrekking van beperking voorkomt.

Idem 3 volzinnen, waarin eene betrekking van veronderstelling voorkomt.

2. *Benoem de zinsbetrekking in de volgende volzinnen:*

Al waart gij zoo rijk als Cresus, indien gij geen palen

weet te stellen aan uwe begeerten, zult gij altijd arm zijn. Het is uw plicht, Gode te behagen, niemand te benadeelen, en aan uwe vijanden zelfs goed te doen. Hetgeen hij praat is onzin. Wij hebben nooit naar schatten verlangd, omdat wij zeer wel voelen, dat zij ons niet gelukkig maken. Wij zijn het daarover eens, dat kennis alleen voor studie veil is. Hij boet voor zijne fouten; daarom hoop ik, dat hij zich beteren zal. Hij geeft zich uit voor een eerlijk man, maar wij kennen hem te wel om door hem bedrogen te worden. Het is roemrijker zich zelve te overwinnen dan een' vijand ten onder te brengen. Men noemt geene koe bont, of zij heeft een vlekje. Ik zal u alles mededeelen, mits ge mij niet in de rede valt. Zoo de ouden zongen, piepen de jongen.

3. Wanneer worden de verkleinwoorden gevormd door -tje, wanneer door -etje? Voorbeelden.

4. Geef voorbeelden voor de sterke verbuiging van het bijv. nw. in den 2en naamval, voor de drie geslachten, enkel- en meervoud.

5. Geef een paar voorbeelden, waaruit blijkt, dat door den verkleiningsuitgang ook zelfst. nw. gevormd kunnen worden van andere rededeelen.

6. Welken dienst kan het partikel waar in de taal bewijzen?

23.

1. *Ontleed redkundig:*

Ik weet niet, hoe verre gij het gebracht hebt in de kunst om naar willekeur te kunnen inslapen; maar dit weet ik, dat ik dit kunsttalent, indien ik het zoo noemen mag, hoogst benijdenswaardig acht.

OPGAVE. Ontleed de gespatieerde woorden taalkundig.

2. Schrijf kleine volzinnen, waarin de voegwoorden: *aan-gezien*, *naardien*, *vermits*, *mits*, *vandaar dat*, *opdat*, *gelijk*, *alsof* voorkomen.

3. Van welke partikels worden zoo al werkwoorden gevormd? Voorbeelden.

4. Door welke achtervoegsels worden bijvoeglijke naamw. gevormd? Zeg in 't bijzonder iets over den dienst en de beteekenis van het achtervoegsel *-baar*.

5. Het voegwoord *dat* kan een' onderwerpszin, een' gezegdezin, een' lijdenden voorwerpszin, een' oorzakelijken voorwerpszin inleiden; ook bewijst het, verbonden met andere rededeelen, dienst bij het logisch zinsverband. Voorbeelden en verklaring.

24.

1. *Benoem de enkelvoudige zinnen, alsmede het zinsverband:*

Rijkdom is slechts van waarde, voor zoover hij ons in staat stelt, den nood onzer medemenschen te lenigen. — Dit is het kenmerk van een groot man, dat hij met schroom en aarzeling een werk op zich neemt, 'twelk al zijne krachten eischt. — Wie het meerdere niet begeert, zal het mindere niet machtig worden; wie niet streeft naar volmaking, zal nooit wijzer en beter worden dan hij is. — Zeker dwalen zij, die deze aarde houden voor een paradijs, waar zij slechts geplaatst zijn om zich zooveel mogelijk te verlustigen.

2. Ontleed het werkwoord *zijn* taalkundig in de volgende zinnen: *Mijn broeder is gekomen. Zij is naar Londen vertrokken. De brief is te laat besteld. Deze boom is nog niet geënt. Deze heer is zeer geleerd. Het*

water is wassende. Dat alles is te verwachten. Zoo is het. Het boek is weg. De boot is aan.

3. Ontleed taalkundig de gespatiëerde woorden:

Dat is nu wat moois. Dit stukje gronds is duur verkocht. Er was eene menigte volks op de been. Ik hoor weinig moois van u. Ik zal u een eind weegs verzellen. Na drie dagen varens waren wij in de Oostzee. Millioenen bloemen bloeien. Honderden vogels zingen. Duizenden menschen waren op de been. Vele uwer leerlingen hebt gij verloren. Dit ventje heeft genoeg praats. Wat vraagt gij voor een' liter brandewijn? Wij stieten op eenen troep wolven. Hij vraagt eene bete broods. Wij zagen eene menigte volks op het dek. Hij knikte tot een der toehoorders.

4. Welke vragende voornw. worden bijvoeglijk gebezigd; hoe is hunne verbuiging. Voorbeelden?

5. Volgt het betrekkelijk voornw. altijd het natuurlijk geslacht van het antecedent? Voorbeelden.

6. In: Deze knaap heeft het vlugst geloopen, is het vlugst een bijwoordelijke superlatief. Is dit ook het geval in: Des morgens zijn de leerlingen het vlugst?

25.

1. *Benoem de enkelvoudige zinnen, en wijs het zinsverband aan:*

Eer keert de Rijn weer tot zijn wellen,
 Eer ik den slag vergeten zal;
 Dien slag, die mij ten tweeden male
 De kroon deed vallen van het hoofd. —
 'k Heb steeds, mijn God! aan U geloofd,
 En zal, zoolang ik ademhale,

Mij sterken in uw vadertrouw,
 Die nimmer plaagt uit lust tot plagen:
 Maar toch, het valt mij zwaar, te dragen
 Dien zwaren last van dubblen rouw! (BORGER.)

OPGAVE. Ontleed de gespatieerde woorden taalkundig.

2. De bijwoorden van modaliteit hebben betrekking op den geheelen inhoud van den volzin. Wat kunnen zij uitdrukken? Voorbeelden. Kan wel, zeker, zoo als bijwoord ook meer dan ééne beteekenis hebben?

3. Bepaal de beteekenis der voorvoegsels in: behooren, beplanten, belegeren, bemannen, erkennen, herkennen, onthouden, ontloopen, ontzegelen, ontvlammen, verleeren, verspreken, verslapen, verwinteren, verhuizen, vernachten, verkleeden, vergulden, versteenen, verdampen, verkalken.

4. Bezig, in kleine volzinnen, de verleden deelwoorden van: on'dergaan — ondergaan', o'verwinnen — overwin'nen; voor'zeggen — voorzeg'gen; over'leggen — overleg'gen; door'loopen — doorloo'pen; onder'houden — onderhou'den; vol'doen — voldoen'.

5. Zeg iets over de inlassching der e vóór de achtervoegsels: -ling, -lijk, -loos.

6. Deel iets mede over de vorming en de beteekenis der intensieven. Voorbeelden.

7. Bezig het partikel voor als voorzetsel, bijwoord en voegwoord, in kleine volzinnen.

26.

1. *Benoem de zinnen in de volgende opgaven, alsmede het zinsverband:*

a. Op den hoogen bergrug schenen die blauwe meren

slechts kleine spiegels, maar wanneer wij ze langs trokken, dan bleek het ons, dat het uitgestrekte, tamelijk diepe beddingen waren.

b. Toen Hannibals soldaten na tal van vermoeiende marschen eindelijk den voet der Pyreneeën hadden bereikt, en hun medegedeeld was, dat zij die geweldige bergketen moesten overtrekken, zonk sommigen de moed in de schoenen, en er ontstond ontevredenheid in de gelederen.

OPGAVEN. 1. Ontleed mondeling de gespat. woorden taalkundig.

2. Breng de zinnen van volzin b. van den bedrijvenden vorm in den lijdenden vorm over en omgekeerd, d. i. maak de omzetting.

2. Wat weet gij van den klemtoon in afgeleide en samengestelde Nederlandsche woorden, en welken invloed hebben de achtervoegsels -lijk, -ig, -zaam en -baar op het vallen van de klem? Vergelijk bijv.: vijand, vijandelijk.

3. Kunt gij duidelijk maken, dat: brengen, denkén, dunken, koopen, zoeken zwakke werkwoorden zijn?

4. Ontleed redekundig (mondeling): Hier mag niet gerookt worden. Daar wordt weer gepraat. Wat is het koud vandaag! Er ontbreekt drie gulden aan de som. Het smart mij zeer. Mij heugt, dat gij nog een knaap waart. Mij dunkt, dat gij wat haastig zijt. Het is morgen kermis. Het lust mij niet u te antwoorden. Het faalt hem aan moed. Het mangelt hem aan geld. Het gaat goed met hem. Hoe gaat het met de zaken?

5. Welke diensten kan het achtervoegsel -el in de taal bewijzen?

6. Geef afleidingen met -achtig, waarin dit achtervoegsel den nadruk heeft. Idem, waarin het achtervoegsel niet den nadruk heeft. Omschrijf telkens de beteekenis.

27.

1. „Ik was pas zeventien jaar”, zeide Karel V, „toen reeds de last om uitgestrekte landen te besturen op mijne jongelingsschouders drukte, en achtereenvolgens is die last zwaarder en drukkender geworden, naarmate mijne heerschappij zich over meer gewesten uitstreckte.”

OPGAVE. Maak mondeling de geheele ontleding van dezen volzin.

2. Verklaar de beteekenis der voorvoegsels in: etgroen, etmaal, onmensch, onweer, afgod, afgrond, oorzaak, oorsprong, wangunst, wanklank, wanhoop, wantrouwen, aartsschelm, aartshertog, gepraat, geroep, gebak, gebouw, gebergte, gepeupel.

3. Tot welke woordsoort behooren de gespatieerden: Beide knapen verdronken. De knapen beide verdronken. Wij zijn beiden geslaagd. Een half ei is beter dan een ledige dop. Van die tien gulden is er geen meer over. Sommige mijner vrienden gingen op reis. Ik schreef sommigen mijner vrienden eenen brief. Velen zullen examen afleggen, weinigen zullen slagen. De gansche stad hoest en proest. Loon hem de vele moeiten. Hier bloeien honderden rozen. Het licht der millioenen sterren schittert. Wij vertrokken op den vijfden Januari. Vouw dat servet in vieren. Een iegelijk doe zijn' plicht! Er klonk een driewerf hoezee. Er zijn velerlei grassen. Tweemaal acht is zestien. Acht is een viervoud van twee. Er werd een viervoudig verbond gesloten.

4. Verklaar dienst of beteekenis van en in: naaldenkoker, dennenwoud, dennenhout, vorstentelg, prinsenvlag, 's-Gravenhage, pennenhouders, hondenhok.

5. Hoe verklaart ge de schrijfwijze: eikeboom, eiketak, eikewortel, eikeblad, en evenzoo: pereboom, perebloesem, enz.

Is hier soms eene e ingelascht? En bestaat er ook inlashing der e in: ruggegraat, zonnewijzer, kerkeknecht, wiegekleed?

6. Wat weet ge van de meervoudsvorming van samengekoppelde titels, als: candidaat-notaris, gouverneur-generaal, kapitein-kwartiermeester, enz.

28.

1. Schrijf 3 volzinnen, waarin een bijwoordelijke bijzin van vergelijking voorkomt. Idem 3 volzinnen, waarin eene betrekking van inwilliging (toegeving) niet door een voegwoord wordt uitgedrukt.

2. De betrekking van beperking wordt uitgedrukt door: voor zoover (als), voor zooveel (als), in zooverre, zonder (dat), behalve (dat), uitgezonderd (dat), dan, wat ... betreft, wat ... aanbelangt. — Geef of zoek hiervan goede voorbeelden.

3. Kan een onderwerpszin ook met een bijwoord, als: hoe, wanneer, waar, enz. beginnen? Kan hij ook den vorm van een' hoofdzin hebben? Voorbeelden. Dezelfde vragen te beantwoorden voor den lijdenden voorwerpszin.

4. Ontleed redekundig (mondeling): Die bank is eenen meter lang. Die toren is honderd meter hoog. Die balk is eenen voet dik. Een goed begin is eenen daalder waard. Die baal is vijftig kilogram zwaar. Mijn broeder is achttien jaar. Dit pad is een' kilometer. Die toren is zestig meter.

Hij is de oudste van drie broeders. Die atlas kost vijf gulden.
Dit pakket weegt drie kilogram.

5. Noem zelfst. nw., die enkel in het meervoud voorkomen. Ook, die enkel in het enkelvoud gebezigd worden. En kent gij er, die in 't meervoud eene andere beteekenis hebben dan in 't enkelvoud?

6. Geef eenige regels voor het gebruik van het koppelteeken, natuurlijk met voorbeelden opgehelderd.

29.

1. *Benoem de enkelvoudige zinnen en het zinsverband:*

Noem' hij deze aarde een hof van Eden,
Die altijd mocht op rozen gaan:
Ik wensch geen stap terug te treden
Op de afgelegde levensbaan. (BORGER.)

2. *Dezelfde taak:*

Haar Sekse nochtans werd, ten zoen van 't Recht, gewro-
Door Julia, een bloem op 't eenzaam veld ontloken. [ken,
Als gast genood bij 't winter-stadsvermaak,
Landt zij in Napels aan. Wat oogen heeft roept wonder!
Geen harten, of zij brengt ze, als door betoovring, te onder;
En dat men, voor haar schoon, naar ridderwijze blaak'
Verklaart de Jonglingschap een staatswet, niet te schenden,
Door wie voortaan nog man van smaak
Wil heeten, in den kring van zijn bekenden. (STARING.)

OPGAVE. Ontleed de vier laatste versregels redekundig (mondeling)
en de gespatieerde woorden taalkundig.

3. Geef 6 voorbeelden van den onderwerpsgenitief; — idem van den voorwerpsgenitief. Verklaar de beteekenis.

4. Hoe vormt men den 2en naamval, alsook het meerv., van familienamen? En hoe vormt men den 2en naamval van voornamen?

5. Wanneer nemen titels geen lidwoord van bepaaldheid vóór zich? En wanneer nemen stofnamen een lidwoord vóór zich?

6. Noem de bijvoeglijke naamwoorden, die praedicatief voorkomen in verbinding met: zijn, liggen, raken, enz. Noem er ook, die praedicatief eene andere beteekenis hebben dan attributief.

7. Kunt ge in voorbeelden laten zien, dat het naamwoordelijk gezegde wel eens in den 2en, in den 4en naamval voorkomt?

8. Welke stoffelijke bijvoeglijke naamwoorden worden wel verbogen?

30.

Benoem de enkelvoudige zinnen en het zinsverband:

- Wat wij van den tijd erlangen,
 Geeft hij ons alleen ter leen;
 Nauw gebeden, nauw ontvangen,
 Stuift het vormloos weer daarheen;
5. Wat hij bouwt met sterke handen,
 Sloopt hij weer met ijzren tanden.
 Dwazen mogen in zijn giften
 Gunsten schatten van waardij;

Wie den schijn van 't wezen schiften,
 10. Houden 't hart van dwaling vrij.
 Wijzen weten, dat verwerven
 Slechts een voorspel is van derven.
 (SCHOUTEN.)

OPGAVEN EN VRAGEN.

1. Ontleed taalkundig de gespatieerde woorden.
2. Verklaar vorming en beteekenis van erlangen in regel 1.
3. Kan alleen nog een' anderen dienst doen, eene andere beteekenis hebben dan in regel 2?
4. Verklaar de vorming van het woord vormloos, regel 4. Bestaat dit -loos nog als zelfstandig woord? Kan dit achtervoegsel ook voorkomen achter stammen van werkwoorden? Is werkloos hetzelfde als werkeloos? En welk verschil is er tusschen naamloos en nameloos, zinloos en zinloos?
5. Hoe moet het voornaamwoord het, regel 4, naar zijne beteekenis genoemd worden? Wat kan het meer zijn?
6. Welke beteekenis heeft met, regel 5? Geef zelf ook eenige voorbeelden van deze beteekenis. Kan met nog iets anders beteekenen? Kan met ook voorkomen als bijwoord? En als voegwoord? Noem ten slotte voorzetsels, die niet uit bijwoorden ontstonden.
7. Wat is de reden, dat ijzeren, regel 6, en andere stoffelijke bijvoegl. naamw. op en en niet op e eindigen? En wat valt op te merken bij de bijvoegl. naamwoorden: linnen, garen, purperen, azuren?
8. Kan mogen, regel 7, nog anders voorkomen dan hier het geval is? Wat bijzonders weet ge van de vervoeging van dit werkwoord?

9. Verklaar het w.w. vrijhouden, regel 10. Geef een tiental andere werkwoorden zóó samengesteld, dat bij splitsing het eerste lid eene bepaling van gesteldheid wordt.

10. Het woordje slechts, regel 12, is een bijwoord. Tot bepaling waarvan dient het hier? Welke verschillende diensten kan een bijwoord zoo al bewijzen. Voorbeelden.

31.

1. *Benoem de enkelvoudige zinnen en het zinsverband:*

Toen ik in 't verleden jaar het kerkhof te D. zag, was 't mij zoet te mogen denken, dat aldaar in het algemeene graf der armen één man sluimerde, die er eerbiedig was heengedragen door twaalf broeders van zijne eigene keuze, nadat hij, ook eenigszins door mijn toedoen, in de gerustheid was ontslapen, dat hij in zijn eigen doodskleed zou worden gewikkeld (HILDEBRAND).

OPGAVE. 1°. Ontleed de gespatieerde woorden taalkundig.

2°. Zet de zinnen om, d. i. maak lijdend wat bedrijvend is, en omgekeerd.

2. *Bezig: terwijl, dan, maar, nu, sinds als bijwoord en ook als voegwoord, elk in twee kleine volzinnen. Is dan enkel een voegwoord van vergelijking?*

3. *Behandel de beteekenis van -ig achter een bijvoeglijk naamw. en van -baar achter stammen van werkwoorden. Van voorbeelden uitgaan.*

4. *Gebeurt het wel eens, dat men een aanwijzend voornaamwoord bezigt in plaats van een bezittelijk voornaamw.? Voorbeelden. — Geef ook voorbeelden, waarin de aanw. voornaamwoorden deze, die, gene (of een hunner verbuigingsvormen) zelfstandig gebezigd voorkomen.*

5. Er zijn werkwoorden, die scheidbaar en onscheidbaar kunnen samengesteld zijn met een der partikels: door, mis, om, onder, over, voor, weder. Zeg het noodige over hunne beteekenis en hunne vervoeging.

6. Schrijf kleine volzinnen, die voldoen aan den volgende eisch:

Antecedent,	mann. enk.	1e nvl.,	3e pers. —	betr. vnw.	4e nvl.
„	, vr. meerv.	2e nvl.,	3e pers. —	„	„ 3e nvl.
„	, onz. enk.	3e nvl.,	3e pers. —	„	„ 2e nvl.
„	, m. meerv.	4e nvl.,	1e pers. —	„	„ 1e nvl.
„	, vr. enk.	3e nvl.,	2e pers. —	„	„ 3e nvl.
„	, onz. meerv.	2e nvl.,	3e pers. —	„	„ 2e nvl.

32.

1. Benoem telkens het woordje wat naar dienst en beteekenis:

1. Wat verlangt gij van mij?
2. Zeg mij, wat gij eigenlijk wilt.
3. Hij vroeg mij, wat dit boek wel kostte.
4. Alles, wat ik zeg, is de volle waarheid.
5. Ziedaar al, wat ik van de zaak weet.
6. Datgene, wat gij beweert, is niet te verdedigen.
7. Wat gij doet is welgedaan, o Heer!
8. Ik heb wat voor u meegebracht.
9. Wat er ook gebeure, blijf bedaard.
10. Wat tegenspoeden u treffen, blijf op God vertrouwen.
11. Wat warklomp der natuur! wat bergen en wat dalen! (TOLLENS.)

12. Wat hart wordt door geen goud verlokt, wat huiskat door geen visch? (BILDERDIJK.)
13. Geef mij wat eten, wat drinken.
14. Ik zal u wat appels en peren meegeven.
15. Keesje, het diakenhuismannetje, was wat doof.
16. Wat was de arme knaap blij!
17. Wat schreeuwen en tieren die knapen toch!
18. Wat zijt gij bezorgd voor uwe gezondheid!
19. Wat mij betreft, kunt gij gerust hier blijven.
20. Wat, wilt gij nu al gaan?

2. Hoe ontstond bukken uit buigen, nikken uit nijken, wikken uit wegen, bibberen uit beven, stribbelen uit streven? En hoe is de naam der eerstgenoemde werkwoorden? Geef ook eenige voorbeelden, en verklaar hunne beteekenis. Valt bij bibberen en stribbelen nog iets bijzonders op te merken?

3. Geef een twaalfstal bijvoeglijke naamw., die van persoonsnamen zijn afgeleid, als bijv. van Mozes, Hercules, Socrates, enz. En welke bijvoeglijke naamwoorden vormt men van de uitheemsche woorden: drama, type, practijk, profeet, provincie, natie, muziek, parochie, monument, minister, notaris, constitutie, individu, subject, object, revolutie, phantasie, roman, fragment, poëzie, critiek, legende, periode?

4. Zijn ploegen, droomen, spelen, zweepen afgeleid van ploeg, droom, spel, zweep, of is het omgekeerd? Zijn loopen, slapen, bidden, graven afgeleid van loop, slaap, bede, graf, of is het omgekeerd? Hoe maakt men dit uit? En wat dient hier opgemerkt te worden omtrent: dingen, fluiten, kwijten, schenden, prijzen, enz.

5. Bezig in kleine volzinnen de voorzetsels: sedert,

bezijden, behoudens, staande, hangende, niettegenstaande, nopens, volgens, trots, ondanks, ingevolge, ten gevolge van, in weerwil van, uit kracht van, in spijt van, uit hoofde van, naar gelang van.

6. Is er onderscheid tusschen vrijspreken en vrij spreken? Laat dit in twee voorbeelden zien. Evenzoo ten opzichte van: goedmaken en goed maken, snelschrijven en snel schrijven, harddraven en hard draven.

33.

1. *Benoem de enkelvoudige zinnen en het zinsverband:*

Ik had nog nauwelijks met mijn zakdoek het stof van de bank van 't priëeltje geslagen, en was bezig, op mijn gemak nedergezeten, met de oogen op het loodsje, het plaatsje en het hekje gericht, mij te verlustigen in het denkbeeld, hoe goed alles bij mijn oom en tante in de verf was, als de plaatsdeur openging en Keesje verscheen. (HILD.)

OPGAVE. Ontleed de gespatieerde woorden taalkundig.

2. *Bezig in kleine volzinnen: laagte — laagheid; onmeetbaar — onmetelijk; meesterlijk — meesterachtig; buigbaar — buigzaam. En wat merkt gij telkens op over de kracht der verschillende achtervoegsels?*

3. *Verklaar de vorming en verbuiging van: deskundige, desgevraagd, weshalve, derhalve, dermate, dergelijke, tweeërlei, vijfderlei, allerhande, allerwegen, beklagenswaardig, vrijheidsboom, ondernemingsgeest, stadspark; — wat dies meer zij, bringer dezès.*

4. *Omschrijf de beteekenis, die men hecht aan de volgende eigennamen, als soortnamen gebezigd: De Nestor eener vergadering, een Mentor, een Judas, eene Xantippe,*

een Benjamin, een Nimrod, een Hercules, een Cesar, een Demosthenes, een Vondel, een Nero, een brave Hendrik.

5. Is er onderscheid in beteekenis tusschen: drie liter bier en drie liters bier, tien gulden en tien guldens, vijftien cents en vijftien centen, dit kost vijftig gulden en dit kost een vijftig gulden?

6. Bezig in kleine volzinnen de voegwoorden: hetzij, tenzij, bijaldien, naardien, niettegenstaande, naarmate, mits, alsof, gelijk, terwijl, dewijl, aangezien, uit hoofde, nu, daar.

34.

1. *Wat hebt ge aan te merken op de volgende volzinnen:*

Door de duisternis verleid, liep hij in 't water.

Wat is het oordeel van den geneesheer opzichtsens den zieke.

Hij is niet ongeneigd ons te helpen.

Wij wenschen u het leven te vergemakkelijken en behulpzaam te zijn in alles.

Eén dag was voldoende om onzen voorspoed den bodem in te slaan en geheel te vernietigen.

Haar grootste geluk was ongelukkigen te steunen en wel te doen.

Zoo werden al haar plannen en verwachtingen den bodem ingeslagen!

2. Benoem telkens het woordje hoe naar dienst en beteekenis:

1. Hoe warm het was en hoe ver!

2. Hoe heerlijk praat die regenboog!

3. Hoor, hoe de vinken slaan in het hout.
4. Ik weet niet, hoe ik moet handelen.
5. Hoe zult gij dat nu aanleggen?
6. Hoe mooi hij ook praat, gij moet hem niet gelooven.
7. Hoe meer hij praat, hoe meer hij de zaken verwacht.
8. Laat den dokter hoe eer hoe liever komen.
9. Hoe menig krijger vond toen niet den dood!
10. Hoe wèl hij het hebbe aangelegd, het plan is mislukt.
11. Deze wijsgeer let vooral op het hoe der dingen.
12. Gij ziet, hoe daar een schip, het Zeepaard, leit vol rijs (Vondel).
13. De geschiedenis meldt, hoe beide broeders op de Mookerheide sneuvelden.

3. Verklaar de vorming en verbuiging van: mitsdien, indien, doordien, dienvolgens, dienaangaande, naardien, te dien einde, met dien verstande, bij dezen, vóór dezen, na dezen.

4. Wat hebt ge op te merken over 't gebruik van 't verleden deelwoord in: een uitgediend schutter, een gestudeerd persoon? En hoe verklaart ge uitdrukkingen, als: eene ijvende koorts, een zittend leven, brekende waar, de vallende ziekte, eene stilzwijgende voorwaarde, een gewapende vrede, roerende goederen, eene kwijnende ziekte, de werkende stand, een vergelijkend examen?

5. Maakt men ook onderscheid tusschen de zelfst. nw.: godin en godes, zangster en zangeres, gezant en zendeling?

6. Welk verschil van beteekenis bestaat er tusschen zinnen, als: Laat ik gaan en Laat mij gaan. Laten wij

gaan en Laat ons gaan. Laten zij gaan en Laat hen gaan?

7. Zijn er ook enkele voegwoorden, die kunnen dienen tot het verbinden van zinsleden? Welke kent ge behalve en, bijv. in: Twee en twee is vier. Lente, zomer, herfst en winter zijn de vier jaargetijden. Het gezicht, het gehoor, de reuk, de smaak en het gevoel zijn de vijf zinnen.

35.

1. Benoem in de volgende volzinnen het woordje wel naar zijn dienst en beteekenis.

1. Mijn broeder was gisteren niet al te wel.
 2. Men sprak er deftig over het wel en wee der maatschappij.
 3. Deze knecht bevalt mij wel, zeer wel.
 4. Daar doet gij wel aan.
 5. Wel hem, die den arme niet vergeet.
 6. Wel, kind, wat een geluk voor u!
 7. Wel, wat zegt gij van den uitslag der examens?
 8. Wel mag hij trotsch zijn op zulk een kunststuk!
 9. Ik heb wel een uur moeten wachten.
 10. Deze afgevaardigde spreekt vrij wel, men hoort hem gaarne.
2. Benoem evenzoo het partikel waar in:
1. Ik weet niet, waar hij is.
 2. Ik zal gaan, waar gij gaat.
 3. Wijs mij de plaats, waar de schat geborgen is.
 4. Waar zijt gij geweest?

5. Waar gij ook gaat, ik zal u vergezellen.

6. Waar de moeder spaarzaam is, zal de dochter geene verkwistster zijn.

3. Verklaar het gebruik der wijzen in de twee volgende volzinnen:

Indien ik een' appel heb, zal ik hem u geven.

Indien ik een' appel had, zou ik hem u geven.

4. Benoem in de volgende volzinnen de beknopte zinnen:

Vader te verliezen was harder slag. Ons plan was naar de boerderij te roeien. Hij weet niet, hoe dit adres op te stellen. Wees er op bedacht u van levensmiddelen te voorzien. Het landvolk, spelende aan zijn' vloed, brengt vader Rijn den lentegroet. Zij is geene vrouw om zoo iets te zeggen. De Batavieren woonden in hutten, gebouwd op terpen. De vraag, waarmede te beginnen, hield allen bezig. Deze dame, even rijk als weldadig, is een zegen voor dat dorp. De vraag was, waarmede het eerst te beginnen. Zij wachten op nader bevel alvorens te vertrekken. Na gegeten te hebben is hij uit wandelen gegaan. Ik schoof de saaien gordijnen open om te zien, wat voor weer het was. Gij zijt te verstandig om zoo iets te gelooven. Er was niemand in de nabijheid om mij den weg te wijzen. Wij doen ons best om met goed gevolg het examen af te leggen. Hij is geen man om met zich te laten spelen. Hij ging naar Londen ten einde beter het Engelsch te leeren. Hij is vertrokken zonder afscheid van zijne familie te nemen. De vormleer, mits goed onderwezen, is een practisch leervak. Schoon badende in weelde, was de baron niet gelukkig. Hoewel drie jaar in Parijs vertoevende, spreekt hij het Fransch nog niet zuiver. Vreezende u te storen, ben ik maar voorbijgewandeld. Niet op tijd in

Utrecht aankomende, misten wij de aansluiting naar het Noorden. Voor sommigen eene zaak van verveling, is de studie voor anderen eene ontspanning. Naar den schijn te oordeelen is hij een bezadigd man.

5. Benoem de enkelvoudige zinnen en het zinsverband:

Het oorspronkelijke is een lief versje van Holty, die er wel meer lieve gemaakt heeft, waarvan het alleen jammer is, dat zij jeugdige dichters tot zeer onhollandsche vertalingen verleiden; ik althans heb er van ditzelfde versje nog een liggen, die beter onder een Neurenburger legprent „Knabenspiele” zou passen, dan onder de voorstelling van een hoop aardige Hollandsche jongens. (HILDEBR.)

OPGAVE. Ontleed de gespatieerde woorden taalkundig.

6. Zeg iets over den dienst en de beteekenis van het voorvoegsel ge- in de taal. — Evenzoo iets over het voorvoegsel wan- en on-.

9/11 192

5

UITGAVEN VAN J. B. WOLTERS, TE GRONINGEN.

A. M. BOGAERTS en M. J. KOENEN, Practische Taalstudie. 1 ^e deel: — Woorden en uitdrukkingen der Nederl. taal. 9 ^e druk	f 1,25
A. M. BOGAERTS en M. J. KOENEN, Practische Taalstudie. 2 ^e deel: — Taal en Taalstudie	5 ^e druk - 1,25
A. M. BOGAERTS en M. J. KOENEN, Practische Taalstudie. 3 ^e deel: — Taalgebruik en woordverklaring	7 ^e druk - 1,25
H. JACOBS en M. J. KOENEN, Nederl. Spraakkunst, ten dienste van studeerende onderwijzers, gebonden . .	- 3,00
M. J. KOENEN, Een kleine Sleutel. Toelichting bij 't gebruik van Practische Taalstudie I	2 ^e druk - 0,25
M. J. KOENEN, Eerste Aanschouwelijk Taalonderwijs. Voorlooper van het Nieuwe Taalboek	4 ^e druk - 0,25
M. J. KOENEN, Het Nieuwe Taalboek, 1 ^e stukje	11 ^e druk - 0,20
M. J. KOENEN, Het Nieuwe Taalboek, 2 ^e stukje	11 ^e druk - 0,20
M. J. KOENEN, Het Nieuwe Taalboek, 3 ^e stukje	9 ^e druk - 0,20
M. J. KOENEN, Het Nieuwe Taalb., 4 ^e st. 1 ^e ged.	9 ^e druk - 0,20
M. J. KOENEN, Het Nieuwe Taalb., 4 ^e st. 2 ^e ged.	5 ^e druk - 0,25
M. J. KOENEN, Het Nieuwe Taalboek, 5 ^e stukje	7 ^e druk - 0,50
M. J. KOENEN, Het Nieuwe Taalboek, 6 ^e stukje	4 ^e druk - 0,50
M. J. KOENEN, Denken en Schrijven. 1 ^e stukje	3 ^e druk - 0,20
M. J. KOENEN, Denken en Schrijven. 2 ^e stukje	3 ^e druk - 0,20
M. J. KOENEN, Denken en Schrijven. 3 ^e stukje	3 ^e druk - 0,20
M. J. KOENEN, Denken en Schrijven. 4 ^e stukje	3 ^e druk - 0,25
M. J. KOENEN, Denken en Schrijven. 5 ^e stukje	2 ^e druk - 0,25
M. J. KOENEN, De kleine Steller, I, 1 ^e en 2 ^e trap . .	- 0,15
M. J. KOENEN, De kleine Steller, II, 3 ^e en 4 ^e trap . .	- 0,15
M. J. KOENEN, Beknopte Handleiding ten gebruike bij de Steloefeningen in vijf leerkringen	- 0,50
M. J. KOENEN, Zakwoordenb. der Nederl. Taal	6 ^e druk - 0,25
M. J. KOENEN, Keur uit Starings Gedichten	- 1,00
M. J. KOENEN, Keur uit Bilderdijs Gedichten, 2 deelen à	- 1,25
M. J. KOENEN, Nederlandsche Spraakkunst	- 1,50
M. J. KOENEN, Kleine Nederlandsche Spraakkunst . .	- 0,50
M. J. KOENEN, Korte lessen d. Nederl. Spraakk. 2 ^e druk	- 0,60
M. J. KOENEN, Proefsteen voor 't examen	- 0,60
M. J. KOENEN, Ter herhaling	- 0,90
M. J. KOENEN, Practische Stijllee, in lessen en oefeningen	- 1,00
M. J. KOENEN, De hoofdzaken der Nederl. Spraakkunst	- 0,35
M. J. KOENEN, Oefenschool der Spraakkunst	- 0,75
M. J. KOENEN, Grepen uit de Nederl. Spraakkunst . .	- 0,25
M. J. KOENEN en W. WESTENDORP, Voorber. Taalonderwijs	- 0,25